

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้ามีความจำเป็นต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีความเจริญงอกงามทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ในอันที่จะส่งผลให้ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โรงเรียนมีบทบาทโดยตรง ในด้านการพัฒนาเยาวชน ให้เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ซึ่งโรงเรียน ที่จะสามารถพัฒนาเยาวชนให้เป็นไปตามเป้าหมายได้นั้น จะต้องมีการสร้างเสริมพัฒนาการของ ผู้เรียนในทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ให้เยาวชนมีพัฒนาการ ตามศักยภาพของตนเอง

ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุน และส่งผลให้การจัดการศึกษาสำเร็จได้ตามเป้าหมายมีมากมาย หลายประการ ปัจจัยหนึ่งที่จะต้องให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง คือ การสร้าง บรรยากาศและการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน จะเป็นแหล่ง ปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระหว่างครู นักเรียน ผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศิษย์เก่า และประชาชนในท้องถิ่น และเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อให้นักเรียนและชุมชน นอกจากนี้อาคารและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ยังมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมนักเรียนและครู ใน ด้านพฤติกรรม ทักษะคิด ค่านิยม สติปัญญา และสังคม อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมที่ดีจะ ช่วยทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้ ความจงรักภักดีและภาคภูมิใจในสถาบัน ก่อให้เกิดความพยายามสร้างชื่อเสียงและเกียรติยศมาสู่สถาบัน (สุปรินชา หิรัญโร, 2531, หน้า 175) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ธเนศ ขำเกิด (2533, หน้า 12) ที่กล่าวว่า บรรยากาศในโรงเรียนเป็นสภาวะ อันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน แล้วส่งผลต่อความรู้ของบุคคล และเป็นสภาพที่ไม่อาจมองเห็นหรือจับต้องได้ แต่เป็นการสะท้อนทางความรู้สึก ซึ่งถ้าโรงเรียน สามารถจัดบรรยากาศที่ดีได้จะช่วยให้นักเรียน และบุคลากรในโรงเรียนเกิดความรู้สึกพอใจ อบอุ่น รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของและมีความต้องการที่จะมาโรงเรียน นอกจากนี้แล้วการจัดสภาพแวดล้อม ในโรงเรียนให้ถูกลักษณะจะสามารถป้องกันอุบัติเหตุ ส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพแข็งแรงปราศจาก

โรคภัยไข้เจ็บ ปลูกฝังสุนทรีย์การรักษาระยะและจัดสภาพแวดล้อมไปเผยแพร่สู่ครอบครัวและชุมชนได้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 38) ได้วางนโยบายในด้านคุณภาพที่ต้องดำเนินการเร่งรัดพัฒนาคุณภาพของนักเรียน ให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เด่นชัดตามความต้องการของสังคมและท้องถิ่น ทั้งนี้มุ่งเน้นความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย รู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา กำหนดขึ้น เพื่อให้โรงเรียนดำเนินการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรให้โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่ดี นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีความตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และชุมชนให้อยู่ในระดับที่ดี เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต

ในการจัดการศึกษานั้นครูผู้สอนในโรงเรียนมิใช่ตัวจักรสำคัญที่จะสร้างความเจริญเติบโตเพียงอย่างเดียว แต่การจัดอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมที่สามารถช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน และนอกโรงเรียนก็มีส่วนในการพัฒนา สร้างความเจริญงอกงามให้แก่เด็กนักเรียนได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดของโรงเรียนคือ การที่สามารถจัดการศึกษาที่บรรยากาศของการเรียนรู้ เต็มไปด้วยโอกาสในการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองของเด็กหรือเยาวชนที่อยู่ในความรับผิดชอบของโรงเรียน (อุทัย บุญประเสริฐ, 2538, หน้า 75)

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาซึ่งโรงเรียนเหล่านี้ตั้งอยู่ในท้องถิ่นที่แตกต่างกันทั้งด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม ศิลปะและวัฒนธรรม และปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จึงมีผลทำให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่แตกต่างกันออกไป นอกจากนี้โรงเรียนก็มีหลายขนาด จึงทำให้นักเรียนมีคุณภาพที่แตกต่างกันมาก ชีระ รุญเจริญ (2525, หน้า 7-9) กล่าวถึงองค์ประกอบที่ใช้ในการพิจารณาถึงคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนว่าประกอบด้วยขนาดของโรงเรียน จำนวนครูต่อนักเรียน จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียน อัตราส่วนครูต่อห้องเรียน วุฒิการศึกษาของครู อัตราการตกซ้ำชั้น และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา (2537, หน้า 45-50) ได้ศึกษาถึงองค์ประกอบที่เป็นสาเหตุของการซ้ำชั้นในโรงเรียนประถมศึกษา มีสาเหตุจากประการแรก ด้านบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ประการที่สองด้านเศรษฐกิจ-สังคม ประการที่สามด้านตัวนักเรียน ประการที่สี่ด้านหลักสูตร การสอน การวัดผล ครู และประการสุดท้ายด้านโรงเรียน ส่วนโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จหรือมีประสิทธิภาพสูง จันทรานี สงวนนาม (2533, หน้า 5) พบว่าโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จหรือมีประสิทธิภาพสูง มีบรรยากาศของโรงเรียนดีกว่าโรงเรียนที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ และส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ และจะเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในสถานที่ที่เจริญหรือในเขตเมืองจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่

นอกเขตเมือง และมีขนาดเล็ก อาจจะไม่พร้อมในด้านบุคลากร ครู วัสดุอุปกรณ์ การเรียนการสอน และความพร้อมของโรงเรียน ส่วนฮอยและมิสเกล (Hoy & Miskel, 1991, p. 398) มีความเห็นว่าประสิทธิผลของโรงเรียน หมายถึงการที่โรงเรียนสามารถผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่บีบบังคับได้ และสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

จากผลการวิจัยของ บุญทรง สังข์ทอง (2537, หน้า 28) ชี้ให้เห็นว่า สภาพบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งนักเรียนจะมีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมมากยิ่งขึ้น ในบรรยากาศที่เอื้ออำนวย ลักษณะทางสังคม จิตวิทยาการเรียน การสอน ทั้งด้านอารมณ์ สังคม เจตคติ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน ครู ผู้ปกครอง สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเสริมสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โกวิท วรพิพัฒน์ (2531, หน้า 1) กล่าวว่าบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีของโรงเรียน จะมีส่วนในการเสริมสร้างความคิดจิตใจ และคุณธรรมต่างๆ อันพึงประสงค์ได้ ครูอาจแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือครูพูดได้และครูที่พูดไม่ได้ ครูที่พูดได้เป็นที่รู้จักกันดี และได้รับการยกย่องและยอมรับกันว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งแต่ครูที่พูดไม่ได้มักได้รับการกล่าวถึงน้อย บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนถือว่าเป็นครูที่พูดไม่ได้ เชื่อกันว่าโรงเรียนที่สะอาด ร่มรื่น เรียบง่าย สดชื่น สงบ แจ่มใส มีชีวิตชีวา วัสดุ อาคารสถานที่ได้รับการดูแล มีความเป็นปัจจุบันพร้อมที่จะให้ครู และนักเรียนได้ใช้ตลอดเวลา ย่อมจะทำให้ครูและนักเรียนได้รับอิทธิพล ทำให้เป็นคนละเอียดอ่อน จิตใจแจ่มใส รักสวยรักงาม รักความสะอาด รักความสงบเรียบร้อย และรักความร่มรื่นไปด้วย ถือว่าคุณธรรมต่างๆ อันพึงประสงค์ตามหลักสูตรอันจะเกิดขึ้นได้ในตัวนักเรียน โดยเฉพาะครูที่พูดไม่ได้นี้จึงสมควรที่โรงเรียนจะต้องพยายามจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการที่จะได้พัฒนาได้เต็มความรู้ความสามารถ

ในการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นสิ่งที่สำคัญและสามารถช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งในหลายโรงเรียนผู้บริหารไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนัก ซึ่งมักจะถูกมองว่าการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนยังไม่มีความจำเป็น และถ้าจะทำก็ต้องใช้งบประมาณการดำเนินการมาก หรือเมื่อได้จัดทำแล้วการดูแลรักษาก็ต้องใช้งบประมาณที่ต่อเนื่อง จึงทำให้โรงเรียนบางแห่งไม่ค่อยจะทำการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีสภาพที่ดี และมักจะเน้นเฉพาะด้านวิชาการที่อยู่ในห้องเรียน หรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนของนักเรียนในด้านต่างๆ ที่เป็นงานหลักในการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น จึงทำให้สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของโรงเรียนยังอยู่ในเกณฑ์ที่ยังไม่ได้มาตรฐาน และยังไม่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีของนักเรียน

ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก เพราะว่าสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้เรียนและสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนได้ การบริหารโรงเรียนที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ จะส่งเสริมให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนให้ดำเนินไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 3 ในทั้ง 3 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านการบริหาร และด้านวิชาการ เพื่อให้เกิดผลดีแก่นักเรียนตามเป้าหมายต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 3

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 3 จำแนกตามเพศ และขนาดโรงเรียน

1.3 ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้จะช่วยเป็นข้อมูลให้แก่ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุงพัฒนา และส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อันจะส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพและมีศักยภาพที่จะเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 3 จำนวน 3 ด้าน คือ

- 1) ด้านกายภาพ
- 2) ด้านการบริหาร
- 3) ด้านวิชาการ

1.4.2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 1,666 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามตารางของเกรจซี และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, p 607-608) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 310 คน จากนั้นสุ่มแบบจับสลากในแต่ละโรงเรียน

1.4.3 ตัวแปรที่ศึกษา

1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่

(1) เพศ

ก. เพศชาย

ข. เพศหญิง

(2) ขนาดโรงเรียน

ก. ขนาดเล็ก

ข. ขนาดกลาง

ค. ขนาดใหญ่

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3 จำนวน 3 ด้าน คือ

(1) ด้านกายภาพ

(2) ด้านบริหาร

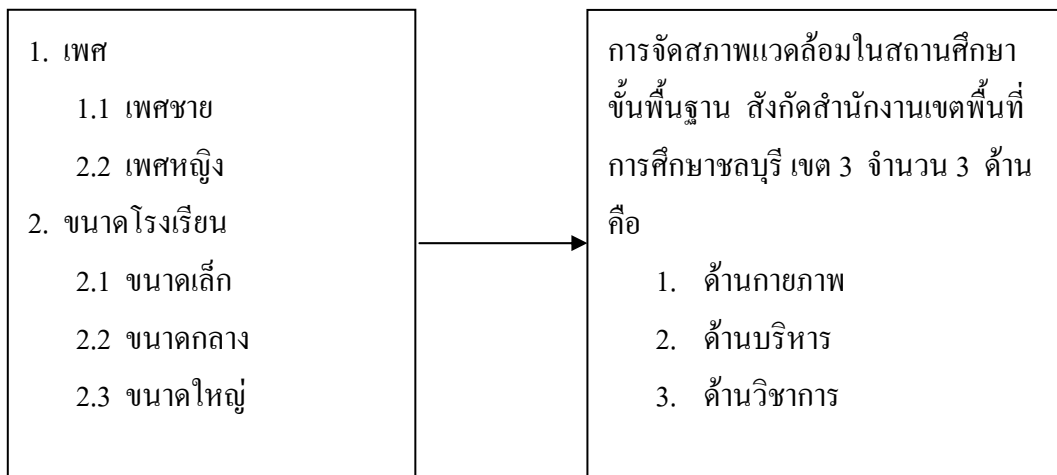
(3) ด้านวิชาการ

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3 ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดเรื่องบรรยากาศและสิ่งแวดลอมในโรงเรียนของกรมสามัญศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2536, หน้า 2) มีกรอบความคิดที่ควบคุมงานทั้ง 4 กลุ่มงานของการบริหารสถานศึกษาที่มีผลต่อการจัดสภาพแวดล้อม ดังเช่น ด้านบริหารก็จะครอบคลุมในกลุ่มงานบริหารทั่วไป กลุ่มงานแผนและงบประมาณ กลุ่มงานบุคลากร ด้านวิชาการ ก็ครอบคลุมงานวิชาการ และด้านกายภาพก็จะเป็นผลงานของงานทั้ง 4 กลุ่ม ที่เป็นตัวบ่งชี้สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่เป็นรูปธรรมจึงได้นำมาใช้เป็นกรอบการวิจัยดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.6 สมมติฐานการวิจัย

1.6.1 ครูเพศชายกับครูเพศหญิงมีความคิดเห็นต่อการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3 แตกต่างกัน

1.6.2 สถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3 แตกต่างกัน

1.7 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1.7.1 การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา หมายถึง ลักษณะการจัดกระทำของทุกสิ่งทุกอย่าง ที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตที่อยู่ภายในโรงเรียน โดยผู้บริหารร่วมกับครู และบุคลากรของโรงเรียน ในลักษณะที่เป็นรูปร่างและ โครงสร้างอันมีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อครู นักเรียนและบุคลากรอื่นๆ ที่สามารถวัดได้โดยการตอบแบบสอบถามของข้าราชการครู 3 ด้าน คือ

1) ด้านกายภาพ หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นการจัดสภาพ ทางด้านอาคารสถานที่ บริเวณรอบๆ โรงเรียน เป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นได้ การปรับปรุงตกแต่ง ห้องเรียน อาคารเรียนอาคารประกอบ ตลอดจนบริเวณ โรงเรียนและวัสดุอุปกรณ์ ให้เอื้ออำนวยต่อ การจัดการเรียนการสอน

2) ด้านการบริหาร หมายถึง การดำเนินการใดๆ ภายในโรงเรียนให้การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากร ซึ่งสังเกตได้จากการทำงานอย่างมีระบบ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของบุคลากร ที่กระทำการกิจให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียน เช่น การส่งเสริมสนับสนุน ปรับปรุง พัฒนาโรงเรียน บุคลากรและนักเรียน ด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรในโรงเรียน

3) ด้านวิชาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุดภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา แจ่มใส นำเรียนรู้ ส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคล เร่งเร้าให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ตลอดจนการจัดบริการเพื่อสนับสนุนทางวิชาการต่างๆ

1.7.2 ครู หมายถึง ข้าราชการครูที่ทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3 จำแนกเป็น

- 1) เพศชาย
- 2) เพศหญิง

1.7.3 ขนาดของโรงเรียน หมายถึง ใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ในการกำหนดขนาดของโรงเรียน ตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 13) จำแนกเป็น 3 ขนาด คือ

- 1) โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนจำนวนไม่เกิน 120 คน
- 2) โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนจำนวน 121-300 คน
- 3) โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนจำนวนมากกว่า 301 คนขึ้นไป